

KÖNYVSZEMLE

A marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság levelesládája

Kriterion könyvkiadó, Bukarest 1973, 614 l.

A Kemény Zsigmond Társaság története (1876—1948) hazai magyar irodalomtörténetünk gazdag és értékes fejezete. Alakulása a Marosvásárhelyen tevékenykedő Tolnai Lajos író nevéhez fűződik. A Társaság keretében jutnak szóhoz a két világháború közötti romániai magyar irodalom kiváló egyéniségei, mint Tompa László, Berde Mária, Tamási Áron, Szentimrei Jenő, Asztalos István, Szabédi László, Brassai Viktor, Bartalis János, Dsida Jenő, Bánffy Miklós. A Levelesláda 255 levele és a függelékben található 58 dokumentum gazdag anyagot nyújt a romániai magyar irodalom történetének részletesebb megismeréséhez.

Örömmel olvassuk a Kemény Zsigmond Társaság munkatársai és tagjai között egyházunk jól ismert nagyjainak nevét, mint Brassai Sámuel, Orbán Balázs, Jakab Elek, Simén Domokos, Rédiger Géza, Tarcsafalvi Albert, Borbély István, Kelemen Lajos, Gyallay Domokos, Halmágyi János. A Társaság leveleiből Kriza János, Bölöni Farkas Sándor, Kövály László és Balázs Ferenc művelődéstörténeti érdemeinek méltatásáról is tudomást szerezhethetünk. Külön szeretném kiemelni Balázs Ferenc nevét a Levelesládában közölt egyik levél alapján, mely új fényt vet a mészkői lelkészéletének utolsó szakaszára.

A rög alatt c. munkájában írta: „1934. decemberében ágyba vert felujult, régi tüdőbetegségem, amelyet már május óta azzal akartam meggyógyítani, hogy nem vettem tudomást róla.

Aztán, hogy megadtam magam neki, tombolni kezdett rajtam dicsőségesen.

Szétzilált, elbontott mindent, amit építeni kezdtem. Először a kicsi Enikőt vitték el a háztól a tordai jó barátok. Azután a feleséget küldték el az orvosok. A család kimúlt. A falum is meghalt. Derekában vagyunk a drága télnék és semmi. Egy-két kisegítő jó lélek életet ébreszt valameddig. De aztán kihunyik a láng...

Már jó kedvvel számítottam arra a két évi pihenésre, ami ingyen, ajándékul adatott most nekem. Hát persze hogy kellett ez a pihenés! S nemcsak erőknek összeszedésére, hanem a csendesség gyümölcseinek megérlelésére, leszüretelésére is. Lám, az elmúlt öt év alatt volt-e alkalmam, hogy valami komoly írói munkával a világ elé lépjek? Pedig legalább nyolc könyvre való tervem alakult ki... Most ezek közül kettő-

három talán valóra válik. És olvashatok. Csak az első két-három hónap nehéz, ameddig a könyv emelése is teher. De aztán!

S ha boldoggá tett ennek a szükséges változatosságnak elkövetkezése, amelyet a sorsszerű betegség hozott reám, kétszer akkora örömet okozott az a váratlan helyzet, hogy a szeretet egyszerre minden oldalról körülvett, mint az áradás.

Tordán gyűjtést indítottak abból a célból, hogy szanatóriumba küldhessenek. Mészki is gyűjtött. Dicsőszentmárton is gyűjtött“ (Aranyos-széki Vidékfejlesztő kiadása, Turda, 1936, 322—323. 1.).

Ki volt, aki Dicsőszentmártonban gyűjtött? A Kemény Zsigmond Társaság levelesládájából előkerült eddig ismeretlen levél a gyűjtési akció vezetőjéről és támogatásáról árul el néhány nemes vonást. „Egy jótékonyági akcióban gyakran részvevő földbirtokosnő“, Felszeghy Margitnak Sényi Lászlóhoz, a Társaság főtitkárához írt leveléről van szó (299. l.; a kézzel írt levél eredetije a Bolyai—Teleki dokumentációs könyvtárban található).

„Kedves Sényi!

Dicsőszentmárton, 1935. február hó 3-án

Az a szíves és nagyon jólesett figyelme, amellyel az őszi útjában meglátogatott (emlékezvén régi jó időről és barátságról!), adta nekem az impulzust ezen levél megírására.

Segítségét akarom kérni, azaz nem is jól fejeztem ki magamat, inkább mi: nők segítünk Maguknak, férfiaknak, főleg író és művész embereknek, egy szent célú ügynek sikerre vitelében.

Bizonyára tudja, hogy ki az a Balázs Ferenc? Egy szegény unitárius pap, aki lángelméjű írója a *Bejárom a kerek világot* című könyvnek. De azt talán még nem tudja, hogy Balázs Ferenc nagy beteg, súlyos tüdőbajban szenved. A kolozsvári klinikán fekszik, és az orvosok szerint nagyon is súlyos már a baj! — Minden megértő szívű ember segítsége szükséges, hogy láncot alkotva hozzájáruljunk a gyógykezelés költségeihez — tehetségünk szerint.

Talán megmentik az életnek, hogy értékes írásaival még gyönyörködtethessen, — de ha menthetetlen is, legalább érezze, hogy szenvedése közben sokan vagyunk mellette. — Ő a Helikon tagja, de mivel jelenleg egy *Rög alatt* című könyve bírálat alatt áll, sértené az írói büszkeségét, ha az szánalomból lenne kiadásra elfogadva, és a helikonisták figyelme a bírálat előtt lenne az ő szomorú sorsára irányítva. — De nekem, a távolállónak más a véleményem, és úgy érzem, hogy Maga, kedves Sényi, aki a halott Sipos Domokos emlékét is oly nemes szívű kollegialitással elevenítette meg, legjobban megérti, hogy az élő és szenvedő Balázs Ferencért is áldozni kell... akinek nincs kő a szíve helyén! — Arra kérem, hogy bölcs belátása szerint, és a Magánál szokásos finomsággal, adja tudtára br. Kemény Jánosnak, az ismerős íróknak, helikonistáknak ezt a szomorú dolgot!

Indítsanak akciót szenvedő írótságukért. Tordán, ahol személyesen ismerik Balázs Ferenc varázsos lényét, már sok nemes szívű adakozó fogott kezét ez ügyben, mert a szanatóriumi kezelés, mely hónapokig

eltarthat, napi 180 lejbe kerül. — Én is egy tordai barátnőmtől értesültem a szomorú ügyről és az ottani segítő akcióról. — Azonnal itt is beindítottuk Erzsébet húgommal a csatlakozást a segítséghez. Gyűjtőívet állítottam ki a *Bejáróm a kerek világot* című könyvre (100 lej), ezenkívül pénzadományokra kisorsoljuk Gidófalviné Vataki Etelka festőművésznő e célra ajándékozott szép festményét és a húgom kézimunkáját. — A könyvre egy ív Mikó Árpádnál is van Vásárhelyen, legyen szíves irányítsa rá azoknak figyelmét, akiknek még nincs birtokukban ez a remek modern írásmű. Ezt a könyvet általam is, de a tordai barátnőmnél is meg lehet rendelni (özv. Nagy Pálné, Turda, Str. I. Rațiu 48). Mivel én csak egy kis láncszem vagyok, szeretném, ha a nevem egészen a háttérben maradna! —

Azt hiszem, nem kell elnézést kérnem kissé hosszúra nyúlt levelemért, mert teljesen átérzi kérésem fontosságát.

Ennek reményében szívesen üdvözli:

Felszeghy Margit.“

Íme, annak a „drága télnek“ a derekán, amikor Balázs Ferenc egy pillanatra megtorpant a halál előtt, a szeretet hullámai miként terjednek Tordán, Dicsőszentmártonon Marosvásárhely felé, s mi, akiknek Balázs Ferenc élete drága, hálával gondolunk azokra, akik láncot akartak kötni, mely lényét a földi élethez kötné, vagy legalább megéreztetné vele azt, amit a haldoklónak mindig érezni kell, hogy könnyebb legyen a búcsúzás, mert látja, „hogymindenki szereti“.

Hogy meddig terjedt a szeretet hulláma, erről a könyv nem árul el semmit. Azt azonban tudjuk, hogy a Társaság anyagi gondokkal küzdött egész fennállása alatt, s hogy a Sipos Domokos sírkövére való pénz is milyen nehezen került elő.

A könyvet Marosi Ildikó rendezte sajtó alá és látta el jegyzetekkel. A bevezető tanulmányt Dávid Gyula írta.

JAKAB DÉNES

Az 1974. évi Korunk évkönyvben Dankanits Ádám *Ismeretterjesztő közírásunk forrásvidékén* címen részletesen ismerteti a Berde Áron szerkesztésében 1846 júliusától 1848 novemberéig Kolozsvárt megjelent Természetbarát című hetilapot, az első hazai magyar nyelvű ismeretterjesztő folyóiratot. A lap indításakor Berde Áron a kolozsvári unitárius kollégium fizika- és vegytanára, 1872-ben a kolozsvári egyetem első rektora lett. Arra is hivatkozik a szerző, hogy a Természetbaráttal egy időben a Bölöni Farkas Sándor kezdeményezésére már 1834-ben indult Vasárnapi Újságban, Brassai Sámuel lapjában, az első hazai magyar néplapban is folyt tudománynépszerűsítés.

„Bölöni és társai (Brassai, Berde, Kővári, hogy csak a már említetteket nevezzük meg) — úgymond — *demokratikusabb művelődési értékorientációt* hoznak magukkal, amelyben a népiskolázás, a népkönyvtár, a néplap mellett méltó helyet foglal el a tudományos és műszaki kultúra.“

Az Utunk 1974. január 11-i számában *Bölöni Farkas Sándor nyomdokain az Egyesült Státusokban* cím alatt Mikó Imre a következő közlést teszi: „Reisch Alfréd 1970-ben védte meg doktori értekezését a New York-i Columbai egyetem politikai-tudományi karán. Több mint félezer oldalas dolgozatának szó szerinti címe: „*Bölöni Farkas Sándor az amerikai demokráciáról és intézményekről írt könyvének hozzájárulása a tizenkilencedik századbeli magyar reformkor (1830—1848) politikai kibontakozásához...*“

Az amerikai kutató, aki jelenleg a Manhattan College tanára, többek között kimutatja, hogy Bölöni Farkas Sándor és Béli Ferenc a charlestowni börtönben találkozott Alexis Tocquille-el, a későbbi francia külügyminiszterrel, a *La Démocratie en Amérique* című, 1835-ben megjelent, magyarra is lefordított világhírű munka szerzőjével, és annak kísérőjével, Beaumont úrral. Maga Bölöni Farkas Sándor csak annyit ír 1834-ben megjelent, *Utazás Északamerikában* című munkájában, hogy a státusfogházban két franciaországi biztos is jelen volt, kiket a kormány a börtönviszonyok tanulmányozására küldött. Tocquille életrajzírója, G. W. Pierson viszont *Tocquille and Beaumont in America* című, 1938-ban kiadott könyvében szintén említést tesz arról, hogy a két francia Charlestownban „két erdélyi német nemes emberrel“ találkozott. Bizonyára németül beszélgettek, azért nézte őket Tocquille németeknek.

Érdeklődéssel várjuk Reisch Alfréd munkájának könyvalakban való megjelenését. Jancsó Elemér emlékének ajánlja, aki kutatásaiban irányítója volt.

Az Utunk 1974. évi évkönyve ötvenöt hazai magyar és román író emlékezését közli szülőföldjéről. Mikó Imre *Torockói lármafa*, Kormos Gyula *A forrás*, Létay Lajos *Merülő Atlantisz*, Szabó Gyula *Törött Tükör*, Farkas Árpád *A nagyszoros legendája* címen írt. Az egyes hónapok naptára mellett közölt versek sorában Szabédi László *A szabédi nagyréten*, Kriza János *Erdővidék az én hazám*, Szentiváni Mihály *Székely legény Kolozsvárt* című költeményét olvashatjuk.

SEMĂNĂTORUL CREȘTIN

Revista Bisericii Unitariene din R. S. România

Anul 79

Nr. 3—4

1973

CLUJ

CUPRINSUL

Salutăm Comitetul Executiv al I.A.R.F.	124
23 August	127
Reflexiuni cu ocazia aniversării a 26-a	129

STUDII

Dr. Lajos Kovács	
Necesitatea renașterii	131
În slujirea lui Dumnezeu și al omului	137
László Lőrinczi	
Confesiunea mea de credință	148
Dr. Imre Mikó	
În cercul unitarienilor din America	158
Dr. József Ferencz	
Dezvoltarea toleranței religioase în Polonia	161
Dr. János Erdő	
Ralph Waldo Emerson	164
Árpád Szabó	
Relația profetului Ioan Botezătorul cu comunitatea de la Qumran	176
Dr. István Borbély	
Istoria crăciunului	187
Dezső Szabó	
Mormintele unitariene din cimitirul orașului Cluj	190
Károly Borbáth	
Contribuții asupra activității de ziarist și redactor ai Brassai Sámuel	203
Domokos Simén	
Parohia Unitariană din Asinip	206

269

Pál Halmágyi	
Istoria a 32 de ani din viața parohiei Sînmiclăuș	209
Jenő Kiss iun.	
Trecutul și prezentul parohiei Făgăraș	213
Dr. Károly Ūrmösi	
Amintiri despre profesorul meu	218

LUCRĂRI OMILETICE

Dr. Lajos Kovács	
Ascultați, privegheați și vă rugați	221
László Lőrinczi	
Mîntuitorul	224
Imre Gellérd	
Calea lui Iisus	227
Păstorii	229
Comori ascunse	232
Caracteristicul omului creștin	236
Sándor Zoltán	
Semnul caracteristic al discipolilor lui Iisus	240
Ferenc Fazakas	
Bucuria și frumusețea muncii	242
Mózes Nyitrai	
Sămînța	245
Sándor Keresztes	
Ce nou ne poate spune turnul lui Babel?	247
Endre Májay	
Cheamă-mă în ajutor!	250
VIAȚA BISERICESCĂ	253
ȘTIRI BISERICESTI	261
RECENZII	265

Colectivul de redacție — Editors
 Președintele și redactor responsabil: P.S.S. dr. Lajos Kovács,
 membrii dr. János Erdő (redactor responsabil adjunct), Árpád Szabó
 și Dezső Szabó (redactori) și Ferenc Sebe.

CHRISTIAN SOWER

Journal of the Unitarian Church in R. S. România

Volume 79

1973

Numbers 3—4

CLUJ

CONTENTS

Welcome to the Executive Committee of the IARF!	124
August 23	127
Thoughts at the occasion of the 26th anniversary	129

STUDIES

The necessity of the rebirth, dr. L. Kovács	131
In the service of God and man, dr. L. Kovács	137
I confess my faith, L. Lőrinczi	148
Among American unitarians, dr. I. Mikó	158
The development of religious tolerance in Poland, dr. J. Ferencz	161
Ralph Waldo Emerson, dr. J. Erdő	164
John the Baptist and the Qumran community, A. Szabó	176
The history of Christmas, dr. I. Borbély	187
Unitarian graves in the Házsongárd cemetery in Cluj, D. Szabó	190
Contributions to Sámuel Brassai's editorial activities, K. Borbáth	203
Unitarian parish in Asinip, D. Simén	206
32 years from the life of the unitarian parish in Sînmiclăus, P. Halmágyi	209
The past and present of the unitarian parish in Făgăras, J. Kiss	213
I remember my professor, dr. K. Ürmösi	218

SERMONS

Be alert, be wakeful and pray, dr. L. Kovács	221
A deliverer has been born to you, L. Lőrinczi	224
The way of Jesus, I. Gellérd	227

271

Shepherds, I. Gellérd	229
Hidden treasures, I. Gellérd	232
The characteristics of the christian, I. Gellérd	236
The distinctive marks of Jesus's disciples, S. Zoltán	240
The joy and beauty of the work, F. Fazakas	242
The seed, M. Nyitrai	245
Can the tower of Babel tell us anything new? S. Keresztes	247
Ask me for help, E. Májay	250
CHURCH LIFE	253
NEWS	261
REVIEWS	265

Redacție — Editorial Office
Cluj, Bulevardul Lenin nr. 9, R. S. România. Tel. 146-09

Intreprinderéa Poligrafică Cluj: 1974 — 3117, 500 ex.

